

SIVAS BÖLGESİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SİGARA KULLANMA SIKLIĞI Smoking prevalence among University Students in Sivas region

Yeltekin DEMİREL¹, R Erol SEZER²

Özet

Amaç: Bu çalışma, Sigarasız Üniversite Projesi dahilinde öğrencilerdeki sigara içme durumunu saptamak amacı ile yapılmış bir ön çalışma niteliğindedir.

Gereç ve Yöntem: 2001 eğitim döneminde tabakalı örnekleme tekniğiyle belirlenen toplam 899 öğrenciye anket uygulandı. Tanımlayıcı istatistik yöntemler kullanılarak veriler değerlendirildi.

Bulgular: Anket formunu yanıtlayan 899 öğrencinin 550'si (%61.2) erkek, 349'u (%38.8) kız öğrenciydi. Ankete katılanların 799'unun (%88.9) yaşları 19 ile 24 arasındaydı. Üç yüz ellisi (%43.5) halen sigara içiyor, 27'si (%3.3) bırakmış, 429'u (%53.2) hiç sigara kullanmamıştı. Erkeklerin sigara içme oranı ve ona ait %95 güven aralığı: %50.1 (%45.6 - %54.5); kızların sigara içme oranı ve ona ait %95 güven aralığı: %33.5 (%28.4 - %38.6) olarak bulunmuştur. Cinsiyet ayrımı yapmadan değerlendirildiğinde bırakma oranı: %7.2 idi.

Sonuç: Üniversite öğrencileri arasındaki sigara içme prevalansı çok yüksek ve sigarayı bırakma oranı çok düşüktür. Sigara içme prevalansını azaltmak ve bırakma oranını arttırmak için acil müdahale programlarına ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenciler; Prevalans; Sigara

Abstract

Purpose: This study is a pilot study for the project entitled "Smoking-free University" and is aimed to determine the present situation of smoking among college students.

Material and Methods: A total of 899 students selected by stratified sampling technique answered the questionnaires. Data were analysed by descriptive statistics.

Results: The questionnaire answered by 550 male and 349 female participants was analysed. Seven hundred and ninety-nine (88.9 %) of them were aged between 19-24 years. Three hundred and fifty (43.5 %) of them were current smokers, 27 (3.3 %) of them were former smokers; 429 (53.2 %) of them never smoked before. Smoking prevalence among male and female students were 50.1% (CI: 45.6 %-54.5 %) and 33.5 % (CI: 28.4 % - 38.6 %) respectively. The overall quit ratio was 7.2 %.

Conclusion: Smoking prevalence among university students was very high and the quit ratio was very low. It requires an emergency intervention program to reduce the smoking prevalence and to increase the quit ratio.

Key Words: Prevalence; Smoking; Students

Düzenli bir şekilde sigara içmeye başlayıp, içmeyi sürdürenlerin yarısı sigara nedeniyle yaşamlarını kaybetmektedir (1). Sigara nedeniyle 35-69 yaş arasında ölenlerin yaşamlarından kaybettikleri süre 20-25 yıl olarak hesaplanmıştır (1). Dünya'da 2000 yılında sigara nedeniyle öldüğü tahmin edilen insan sayısı, yarısı gelişmekte olan ülkelerden

olmak üzere, 4 milyon olarak tahmin edilmektedir (2).

Amerika Birleşik Devletleri'nde sigara tüketimi 1981 yılında 640 milyar adetken, tüketimi sürekli azalarak 2000 yılında 430 milyar adete düşmüştür (3). Bu 20 yıllık dönemde düşme oranı %32.8'dir. Türkiye'de 1985'de yaklaşık 64.8 milyar adet olan yıllık sigara satışı, 2000'de yaklaşık 122.6 milyar adete ulaşmıştır, yani söz konusu dönemde %89.2 oranında artmıştır (4). Türkiye'de ivedi olarak müdahale edilmesi gerekli bir sigara salgını yaşanmaktadır. Yapılacak müdahaleler başlamayı önleme, bırakmayı destekleme ve sigara dumanının kontrol altına alınması öğelerini içermek durumundadır. Bu müdahalelerin çevresel

*8. Halk Sağlığı Günleri, 23-25 Haziran 2003, Sivas, Poster

Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi SİVAS
Aile Hekimliği, Y.Doç.Dr.¹, Prof.Dr.².

Geliş tarihi: 16 Aralık 2003

planlanmasında müdahale öncesi durumun tanımlanması önemlidir. Türkiye'nin sigara salgınına yönelik mücadelesinde üniversiteler önemli alanlardan biri olarak düşünülebilir.

Bu çalışma, Sigarasız Üniversite Projesi dahilinde öğrencilerdeki sigara içme durumunu saptamak amacıyla sigara salgınına yönelik önemli müdahalelerin hemen öncesi yapılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışma 2001 yılının Ekim ve Kasım aylarında, üniversite öğrencilerinin sigara içme durumunu belirlemek amacı ile yapıldı. Çalışmanın evreni, Cumhuriyet Üniversitesi öğrencileri olarak tanımlandı ve ilgili listeler öğrenci işleri biriminden sağlandı. Listede yer alan öğrencilerden 1000'i evde ve yurttan barınma durumuna göre tabakalı örnekleme tekniğiyle belirlendi. Bu öğrencilerin sınıflarına ulaşılarak anket formları tek tek dağıtıldı ve daha sonra tekrar toplandı. Tekrarlanan ziyaretler sonucunda ulaşılan ve anketimizi yeterli düzeyde yanıtlayan 899 öğrenci araştırmaya dahil edildi. Bu 899 öğrencinin 511'i evde, 388'i yurttan barınıyordu.

Elde edilen verilerin istatistiksel analizi; SPSS programında yurttan kalan ve evde kalan öğrenciler için ayrı ayrı yapıldı. Her iki öğrenci grubunda sigara içme davranışı açısından anlamlı bir fark görülmedikçe ($p > 0,05$) veriler birleştirilerek değerlendirildi.

BULGULAR

Anket formunu yanıtlayan 899 öğrencinin 550'si (% 61.2) erkek, 349'u (%38.8) kız öğrenciydi. Ankete katılanların 799'u (%88.9) 19-24 yaşlarında, 48'i (%5.3) 18 ve aşağı yaşlarda, 52'si (%5.8) 25 ve yukarı yaşlardaydı.

Öğrenim gördükleri fakülteler değerlendirildiğinde; öğrencilerin 60'ı (%6.8) Tıp Fakültesi, 136'sı (%15.1) Fen-Edebiyat Fakültesi, 125'i (%13.9) Mühendislik Fakültelerinde, 144'ü (%16.0) İktisat Fakültesi'nde, 69'u (%7.7) Eğitim

Fakültesi'nde, 30'u (%3.3) İlahiyat Fakültesi'nde, 10'u (%1.1) Diş Hekimliği Fakültesi'nde, 180'i (% 20.0) üniversite kampüsü içindeki 4 adet Meslek Yüksek Okulları'nda (MYO), 145'i (%16.1) farklı ilçelerdeki 7 adet MYO'da öğrenim görmekteydi. Öğrencilerin okudukları sınıfa ve cinsiyetlerine göre sigara içme durumu değerlendirildiğinde (Tablo I); 350'si (%43.5) halen sigara içiyor, 27'si (%3.3) bırakmış, 429'u (%53.2) hiç sigara kullanmamıştı. Sınıf, cinsiyet, sigara içme durumu sorularından birine eksik yanıt veren 93 öğrenci değerlendirme kapsamı dışında tutulmuştur. Erkeklerin sigara içme oranı ve ona ait %95 güven aralığı: %50.1 (%45.6 - %54.5); kızların sigara içme oranı ve ona ait %95 güven aralığı: %33.5 (% 28.4 - %38.6) olarak bulunmuştur. Sigara içme durumu açısından sınıflar arasında anlamlı bir fark yoktu ($p > 0.05$). Erkek öğrencilerin sınıflara göre sigara içme sıklığı %44.9 ile %54.3 arasında değişirken ($p > 0.05$), kız öğrencilerde bu %29.1 ile %33.9 ($p > 0.05$) arasında değişmekteydi. Erkeklerde sigara bırakma oranı: %9.4, kızlarda ise %1.8'di (düzeltilmiş $X^2 = 5.58$; s.d.=1; $p = 0.018$). Tüm grupta ise sigara bırakma oranı: % 7.2ydi. Erkeklerin sigara içmemiş olma oranı (% 44.7) ile kızların sigara içmemiş olma oranı (% 65.9) arasında anlamlı düzeyde fark mevcuttu (düzeltilmiş $X^2 = 34.174$; s.d.=1; $p = 0.000$).

Sigaraya hangi sınıfta başladığı sorusunu yanıtlayan 363 öğrenciden; 22'si (%6.0) ilkokulda, 47'si (%13.0) ortaokulda, 203'ü (%55.9) lisede, 88'i (%24.3) üniversite birinci ve ikinci sınıfta, üçü (%0.8) üniversite üçüncü ve dördüncü sınıfta sigaraya başlamışlardı. Kız öğrencilerin sigaraya en sık lisede (%51.4) ve üniversite birinci ve ikinci sınıfta (% 41.3) başladığı, erkek öğrencilerin ise en sık lisede (%57.9) başladığı gözlenmektedir. Kız öğrencilerin ilkokul ve ortaokulda sigaraya başlama oranları çok düşükken erkek öğrencilerde bu nispeten yüksektir. Hatta erkek öğrencilerin üniversite birinci ve ikinci sınıftaki sigaraya başlama sıklığı ile ortaokuldaki birbirine yakındır (Tablo II).

Sigaraya başlama nedenleri değerlendirildiğinde; bu soruyu yanıtlayan 348 öğrenciden 214'ü (%

63.3) arkadaş gurubundan etkilenerek, 29'u (%8.6) aile bireylerine özenerek, 13'ü (%3.9) öğretmenlerine özenerek, 92'si (%27.2) başka nedenlerle (TV'den etkilendim – kendi başıma

başladım gibi) sigaraya başladıklarını belirtmişlerdi.

İlgili soruyu yanıtlayan 227 öğrenciden 174'ü (%76.7) kendi iradesiyle, 16'sı (%7.1) profesyonel bir

Tablo I. Öğrencilerin okudukları sınıfa ve cinsiyetlerine göre sigara içme durumu

Cinsiyet	Sınıf	Halen içenler		Bırakmış olanlar		İçmemiş olanlar		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkek	1. sınıf	80	50.6	9	5.7	69	43.7	158	100.0
	2. sınıf	66	44.9	6	4.1	75	51.0	147	100.0
	3. sınıf	46	53.5	6	7.0	34	39.5	86	100.0
	4+ sınıf	50	54.3	4	4.3	38	41.3	92	100.0
	toplam	242	50.1	25	5.2	216	44.7	483	100.0
Kız	1. sınıf	42	33.9	-	-	82	66.1	124	100.0
	2. sınıf	31	35.6	2	2.3	54	62.1	87	100.0
	3. sınıf	16	29.1	-	-	39	70.9	55	100.0
	4+ sınıf	19	33.3	-	-	38	66.7	57	100.0
	toplam	108	33.5	2	0.6	213	65.9	323	100.0

İlgili sorulardan birini yanıtlayan 93 kişi bu tabloya dahil edilmemiştir.

Tablo II. Cinsiyete göre ilk 100 sigaranın çoğunun içildiği okul ve sınıf

Cinsiyet	Okul ve Sınıf												Toplam	
	İlkokul 1-2-3		İlkokul 4-5		Ortaokul		Lise		Üniversite 1-2		Üniversite 3-4			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkek	3	1.2	18	7.1	42	16.5	147	57.9	43	16.9	1	0.4	254	100.0
Kız	-	-	1	0.9	5	4.6	56	51.4	45	41.3	2	1.8	109	100.0
Toplam	3	0.8	19	5.2	47	13.0	203	55.9	88	24.3	3	0.8	363	100.0

İlkokul ve üniversite birleştirildiğinde; $X^2 = 36.03$; $s.d. = 3$; $p = 0.00$

kurumdan yardım alarak, 18'i (%7.9) arkadaşlarının yardımı ile, 19'u (%8.3) bunlardan farklı bir şekilde sigarayı bırakmayı düşünüyordu.

TARTIŞMA

Türkiye'nin değişik üniversitelerinde yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde; erkek öğrencilerin sigara içme oranları %32.8 ile %65.0 arasında, kız öğrencilerde %12.2 ile %41.1 arasında, tüm öğrencilerin sigara içme oranları ise %26.2 ile % 48.7 arasında değişmekteydi (5-21). Sivas'taki üniversite öğrencilerinin sigara içme oranı diğer üniversitelerle uyumludur. Köln'deki (22) erkek öğrencilerin %41'i, kız öğrencilerin % 34'ü, Slovakya'da (23) erkek öğrencilerin %35.7'si (16.1'i ara sıra), kız öğrencilerin %25.5'i (13.2'si ara sıra), Amerika'da (24) 116 farklı kolejde yapılan çalışmada ise son 30 günde sigara içenlerin prevalansı 1993'de erkek ve kız öğrencilerde %22.3 iken, 1997'de erkek öğrencilerde %27.5'e kız öğrencilerde %29.2'ye yükselmiştir, Kanada'da (25) öğrencilerin %26.3'ü (%8.4'ü ara sıra) içici olmak üzere %26.3'ü sigara içmektedir. Tüm çalışmalar incelendiğinde dünyada ve ülkemizde üniversite öğrencileri arasında ciddi düzeyde sigara salgını mevcut iken, bizim öğrencilerimizin sigara içme düzeyi Amerika ve Kanada'dan çok daha yüksektir.

Ülkemizin farklı üniversiteleri değerlendirildiğinde; Elazığ'da (7) 1988-1989 yılında yapılan çalışmada sigara içen erkek öğrencilerin oranı birinci sınıfta %27.8 iken, her yıl yaklaşık %10'luk artışlarla dördüncü sınıfta %56.9'a yükselmiştir. Eskişehir'de (14) 1996 yılında birinci sınıf öğrencilerin %34.1'i, son sınıf öğrencilerin % 49.9'nun sigara içtiği saptanmıştır. Isparta'da (18), 1998 yılında birinci sınıf öğrencilerinin %26'sı sigara içerken ani bir artışla ikinci sınıfta %40'lara çıkmıştır. Üçüncü ve dördüncü sınıfta sırasıyla artış %42.6 ve %47.4 seviyesine çıkmaktadır. Tiran'da (26) birinci sınıftaki erkek öğrencilerin %34'ü, kız öğrencilerin %4.9'nun, dördüncü sınıf ve üzeri erkek öğrencilerin %55.4'ünün, kız öğrencilerin % 34.3'ünün sigara içtiği saptanmıştır. Bizim çalışmamızdaki sınıflara göre sigara içme oranına baktığımızda her sınıfta sigara içme oranı birbirine

yakınken (Tablo I), benzer çalışmalarda, sigara içme oranı ilk yıldan itibaren giderek artmaktadır. Bizim çalışmamızın diğerlerinden farklı olmasının nedeni; kısmen eğitim yılının sonunda yapılmış olmasından dolayı üniversitede sigara içimini tetikleyen etkenlere öğrencilerin, neredeyse bir eğitim yılı kadar maruz kalmalarından kaynaklanıyor olabilir. Diğer bir neden ise son yıllarda üniversiteye başlayan öğrencilerin, önekilere göre daha yüksek sigara içme oranlarıyla gelmelerinden kaynaklanıyor olabilir.

Bu çalışmada saptanan bırakma oranı; kız öğrencilerde %1.8, erkek öğrencilerde %9.4, tüm öğrencilerde %7.2 düzeyi Türkiye'de değişik çalışmalarla bulunan ve %14 ile %33 arasında değişen bırakma oranlarından çok daha düşüktür (6,18,27-31). Amerika'da (32) üniversite öğrencilerinde 1993 ve 1997 yılında yapılan çalışmada bırakma oranı sırasıyla %53.1 ve %47.5 Tiran'da (26) yapılan çalışmada %19.0 bulunmuştur. Bırakma oranının bizim çalışmamızda çok düşük olması, acil ve çok kapsamlı sigara bırakma kampanyalarının ve seminerlerinin gerekliliğini göstermektedir. Sigara içmemişlerin oranı, cinsiyetlere göre her sınıfta kız öğrencilerde fazla olmakla beraber, aynı cinsiyette benzer bulunmuştur (Tablo I). Bu sınıflar arasında salgından korunabilme açısından bir fark olmadığını göstermektedir.

Kız öğrencilerin %41.3'ünün, erkek öğrencilerin % 16.9'unun tüm öğrencilerin %24.3'ünün sigaraya üniversitenin birinci ve ikinci sınıflarında başladığı saptandı (Tablo II). Üniversitemizde (8) 1989'da yapılan bir çalışmada öğrencilerin %30'unun sigaraya üniversitede başladığı saptanmıştı. Anadolu Üniversitesi'nde (9) sigara içen erkek öğrencilerin %32.8'i, kız öğrencilerin %45.1'i üniversitenin birinci ve ikinci sınıflarında sigaraya başlamışlardır. Slovakya'daki (23) düzenli sigara içen erkek öğrencilerin %11.5'i, kız öğrencilerin % 13.2'si sigaraya üniversitede başlamışlardır. Dikkat edilirse kız öğrencilerin sigaraya yoğun bir şekilde başladıkları yerlerden biri üniversite iken, erkek öğrenciler sigara salgınına ilk okuldan itibaren bulaşmaktaydı (Tablo II). Ortaokul ve

üniversitede başlama oranları birbirine çok yakındı.

Çalışmamızda sigara içen erkek öğrencilerin % 57.9'unun, kız öğrencilerin %51.4'ünün sigaraya lisede başladığı saptandı. Ankara'da liselerde yapılan bir çalışmada erkek öğrencilerin %31.5'i, kız öğrencilerin %19.9'unun ortalama %28.3'ünün halen sigara içtiği saptanmıştır (33). Suudi Arabistan'da yapılan bir çalışmada lise öğrencilerinin %20'si halen sigara içerken, %16'sı sigara içip bırakmıştı (34). Üniversitelerin birinci ve ikinci sınıfları ile lise yıllarının sigaraya başlamak için en uygun ortamı ve koşulları oluşturduğu gözlemlendi. Sigara salgınına bulaşın engellenmesi için, etkili faktörlerin saptanması ve bunlara yönelik mücadelenin hem üniversite öncesini, hem de üniversite dönemini kapsayacak şekilde yapılması uygun olacaktır.

Sigarayı bırakmak isteyen öğrencilerin sadece 16'sının (%4.5) profesyonel bir kurumdan yardım almayı düşünmesi, öğrencilerin sigarayı bırakmada başarıyı arttıran ilaç ve tedavilerden yeterli kadar haberdar olmadığını işaret ediyor olabilir.

Batu ülkelerinin gençlerinin çoğunda olduğu gibi (35), bizde de sigara deneyimi erken adolesan dönemi olan 18 yaş öncesine kaymıştır. Bu nedenle sigara ile mücadelede üniversitelerle birlikte liselerin de seçilmesi uygun olacaktır. Gençlerin sigaraya karşı korunması ve bağımlılığın gelişmesini engellemek için lise yıllarında, hatta ortaokul yıllarında başlayan ve üniversite yıllarında yoğunlaşarak devam eden görsel (film, afiş vs.) ve eğitsel önlemlerin alınması ve eğitim programların uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Doll R, Wheatley K, Gray R, Sutherland I. Mortality in relation to smoking: 40 years observation on male British doctors. *BMJ* 1994; 309: 901-11.
2. World Health Organization. *World Health Report 1999*.
3. Martha R. Evans. *Cigarettes: U.S. output, removals, and consumption, 1950-2000*.

Tobacco Situation and Outlook. Market and Trade Economics Division, Economic Research Service, U.S. Department of Agriculture, December 2000, TBS-248. <http://www.ers.usda.gov/publications/so/view.asp?f=specialty/tbs-bb/05.03.2005>

4. Sezer RE. Dünyada ve Türkiye'de Sigara Tüketim Eğilimleri. *Hipokrat Dergisi* 2002; 11: 56-63.
5. Bilir Ş, Mağden D. Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinin sigara - alkol - ilaç alma ve uyuşturucu madde kullanma alışkanlığının araştırılması. *Sağlık Dergisi* 1984; 58: 15-30.
6. Aykut M, Öztürk Y. Erciyes Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde okuyan öğrencilerin sigara içme durumu ve bunu etkileyen bazı faktörler. *Sağlık Dergisi* 1989; 61: 60-72.
7. Bilgin N. Fırat Üniversitesi öğrencilerinde sigara içme prevalansı araştırması. *Basılmamış yüksek lisans tezi, Elazığ, 1989*.
8. Şanlı E, Koçoğlu F. Sigara bırakma kampanyasının Cumhuriyet Üniversitesi öğrencileri üzerindeki etkisi. *C.Ü. Tıp Fak. Dergisi* 1989; 11: 201-13.
9. Özdamar K, Canküyer E, Dinçer KS, Türe M. Üniversite öğrencilerinin sigara alışkanlığı üzerine bir araştırma. *Doğa - Tr. J. Of Medical Sciences* 1990; 14: 669-79.
10. Bilir Ş, Mağden D, San NP ve ark. Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinin sigara - alkol - ilaç alma ve yapan maddeleri kullanma alışkanlığının araştırılması. *Sağlık Dergisi* 1993; 65: 65-75.
11. Barut Y. Üniversite öğrencilerinin sigara-alkol-ilaç alma ve uyuşturucu madde kullanma alışkanlığının araştırılması. *Sağlık Dergisi*, 1992; 64: 11-16.
12. Çetinkaya F, Eker H, İbiş B ve ark. Erciyes Üniversitesi öğrencilerinin 1986-1996 yılı sigara içme durumlarının karşılaştırması. *Sigara ve Sağlık Ulusal Kongresi Özet Kitabı*, 7-8 Kasım, 1997, s: 6.
13. Dağcı T, Dinç G, Özcan C. Celal Bayar Üniversitesi öğrencilerinin sigara kullanma sıklığı ve sigara kullanımını etkileyen faktörler. *Solunum Hastalıkları* 1998; 9: 607-17.

14. Metintaş S, Sarıboyacı MA, Nuhoglu S et all. Smoking patterns of university students in Eskişehir, Turkey. *Public Health*. 1998 jul; 112: 261-4.
15. Dabak Ş, Topbaş M, Dündar C ve ark. Ondokuzmayıs Üniversitesi öğrencilerinde sigara içme prevalansı. *Sigara ve Sağlık Ulusal Kongresi Özet Kitabı*, 7-8 Kasım, 1997, s: 10.
16. Keskinler D, Güraksın A, İnandı T, Tufan Y. Atatürk Üniversitesi öğrencilerinde sigara içme prevalansı ve etkili faktörler. *AÜTD* 1999; 31: 112-6.
17. Özdel L, Bostancı M. Pamukkale Üniversitesi öğrencilerinde baş ağrısı ile sigara içme arasındaki ilişki. *Sigara ve Sağlık Ulusal Kongresi Özet Kitabı*, 29-31 Mayıs 1999, p: 47.
18. Öztürk M, Çakmak A. İsparta'da yurtda kalan üniversite öğrencilerinin sigara içme durumu ve anksiyete ile ilişkisi. *SDÜ Tıp fakültesi Dergisi* 2000; 7: 19-24.
19. Kılınç F, Özdelek Ç, Harmandar İH, Çakmakçı Z. Dumlupınar Üniversitesi öğrencilerinin sigara içme alışkanlık düzeyi ve nedenlerinin araştırılması. *Uluslararası Katılımlı Sigara ve Sağlık Ulusal Kongresi Özet Kitabı*, 29-31 Mayıs 1999; s: 49.
20. Kaya N, Çilli AŞ. Üniversite öğrencilerinde nikotin, alkol ve madde bağımlılığının 12 aylık yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi* 2002; 3: 91-7.
21. Tot Ş, Yazıcı K, Yazıcı AE ve ark. Mersin Üniversitesi öğrencilerinde sigara ve alkol kullanım yaygınlığı ve ilişkili özellikler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2002; 3: 91-7.
22. Apel M, Klein K, Mc Dermott RJ, Westhoff WW. Restricting smoking at the University of Köln, Germany: a case study. *J Am Coll Health*. 1997 Mar; 45: 219-23.
23. Baska T, Straka S, Mad'ar R. Smoking habits in university students in Slovakia. *Cent Eur J Public Health*. 2000 Nov; 8: 245-8.
24. Emmons KM, Wechsler H, Dowdal G, Abraham M. Predictors of Smoking among US College Students. *AM J Public Health* 1998; 88: 104-107.
25. Cairney J, Lawrance K. Smoking on Campus. An examination of smoking behaviours among post-secondary students in Canada. *Can J Public Health*. 2002 Jul-Aug; 93: 313-6.
26. Vakeflliu Y, Argjiri D, Peposhi I, Agron S, Melani AS. Tobacco smoking habits, beliefs, and attitudes among medical students in Tirana, Albania. *Prev Med* 2002 Mar; 34: 370-3.
27. Demirel Y, Güler N, Sezer H, Sezer RE. Sivas Çimento Fabrikası'nda çalışanların sigara içme durumu, 2001. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 2001; 23: 37-42.
28. Sezer RE, Marakoğlu K, Sezer H, Marakoğlu İ. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp ve Dişhekimliği Fakülteleri öğretim elemanlarının sigara kullanım durumu ve sigara ile bağlantılı görüşleri, 2000, Sivas. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 2001; 23: 25-36.
29. Sezer RE, Açık Y. Smoking and smoking cessation in Baskil Township of Elazığ, Turkey, 1993. *J. Smoking-Related Dis*, 1994; 5 (Suppl.1): 277-28.
30. Horasan E. Öğretmenlerde sigara içme durumu ve sigarayı bırakma sürecine ilişkin bazı özellikler. *Menderes-İzmir, Sağlık İçin Sigara Alarmı* 1994; 2: 52-59.
31. Wechsler H, Rigotti NA, Gledhill-Hoyt J, Lee H. Increased levels of cigarette use among college students: a cause for national concern. *JAMA* 1998 Nov 18; 280: 1673-8.
32. Bilir N, Doğan BG, Yıldız AN. Sigara içme konusundaki davranışlar ve tutumlar. *Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı Yayını* No: 7, Ankara, 1997, s: 16,18.
33. Al- Yousaf MA, Karim A. Prevalence of smoking among high school students. *Saudi Med J* 2001 Oct; 22: 872-4.
34. WHO. Tobacco or health. A Global Status Report. Geneva: World Health Organization, 1997.